

Joanna Michalska*

**ROLA KREDITANSTALT FÜR WIEDERAUFBAU
WE WSPIERANIU FINANSOWANIA
MAŁEJ I ŚREDNIEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W NIEMCZECH**

1. ISTOTA, RODZAJE I ZNACZENIE INNOWACJI

Innowacje nabrały w mijającym stuleciu ogromnego znaczenia. Przyczyniły się do tego głównie przedsiębiorstwa, które podjęły aktywną rolę w oferowaniu nabywcom coraz bardziej nowoczesnych produktów. Stało się oczywiste, że w gospodarce rynkowej warunkiem przetrwania i rozwoju każdego przedsiębiorstwa jest podejmowanie przedsięwzięć innowacyjnych. Ciągła ekspansja konkurencyjnych produktów zmusza do dotrzymywania kroku firmom o intensywnej dynamice innowacyjnej, zgodnie z popularnym na Zachodzie powiedzeniem: „not to innovate is to die” – nie stosować innowacji, to znaczy bankrutować (umierać)¹.

Punktem wyjściowym procesu innowacji są zwykle wynalazki jako koncepcje technicznej innowacji. Czynnikiem odróżniającym wynalazek od innowacji jest wartość ekonomiczna tych pojęć. Po przekształceniu się wynalazku w innowację, wykorzystany gospodarczo, nabiera on znaczenia ekonomicznego. Innowacja techniczna to zastosowanie wyników badań naukowych w działalności produkcyjnej przedsiębiorstw przemysłowych, które poprzez zmiany w technice i technologii osiągają odpowiednie korzyści ekonomiczne². Na proces innowacji technicznej składa się wiele powiązanych ze sobą działań. Najprościej można go przedstawić w dwóch podstawowych

* Mgr, doktorant w Katedrze Finansów i Bankowości Uniwersytetu Łódzkiego.

¹ F. Budzyński, *Ekonomika innowacji technicznych*, Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Kraków 1996, s. 39.

² B. Pietrzycka, *Ryzyko i niepewność przedsięwzięć rozwojowych*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 1998, nr 4, s. 25.

fazach: badań i prac rozwojowych. Badania mogą być podejmowane bez doraźnego zamiaru ich praktycznego zastosowania (podstawowe) lub w celu szczególnego ekonomicznego zastosowania (stosowane). Prace rozwojowe są natomiast związane z projektowaniem i konstruowaniem prototypów, poszukiwaniem odpowiednich materiałów, prowadzeniem badań ekonomicznych w celu oszacowania potencjalnego rynku zbytu innowacji i jej wymogów. Prace rozwojowe polegają na wdrożeniu wyników badań w opracowywanie nowych produktów i procesów wytwórczych. Na tym etapie zachodzi przemiana wynalazku w innowację techniczną.

Innowacja to pojęcie nie tylko techniczne, lecz także ekonomiczne i społeczne. Innowacje wprowadzane są przede wszystkim przez przedsiębiorców, którzy w ten sposób kreują siłę nabywczą. Współcześnie innowacja definiowana jest jako: „zmiana wartości i zaspokajania potrzeb konsumenta przez wykorzystanie określonych zasobów”³.

Nieodłączną cechą innowacji jest ryzyko i niepewność. W sferze technicznej niepewność dotyczy możliwości, iż projekt okaże się niewykonalny. Ideą podejmowanych przedsięwzięć innowacyjnych jest więc zrealizowanie innowacji w sensie technicznym, lecz przede wszystkim w sensie ekonomicznym, tzn. uczynienie z innowacji technicznej źródła zysku⁴. Sukces innowacji technicznej nie jest równoznaczny z jej sukcesem gospodarczym. Wynika to z faktu, iż niepewność w sferze ekonomicznej kształtują: rozmiary kosztów przedsięwzięcia, możliwości zdobycia koniecznego kapitału na ich realizację i rynków zbytu. Niepewność techniczna i ekonomiczna związane są z ryzykiem ekonomicznym i dotyczą poniesionych nakładów na badania wstępne, prace badawczo-rozwojowe i uruchomienie produkcji⁵. Planowane innowacje powinny opierać się więc na doskonałej wiedzy technicznej i ekonomicznej.

Innowacje dzielimy na: produktowe, procesowe i organizacyjne. Innowacja produktu zwykle odnosi się do wprowadzenia nowych produktów, natomiast innowacja procesu produkcyjnego występuje, gdy wprowadza się nowe sposoby wytwarzania lub zastosowania istniejących dóbr⁶. Innowacje organizacyjne są zazwyczaj pochodną innowacji procesowych i produktowych. Często bowiem nowe produkty wymagają nowych procesów technologicznych.

Działalność innowacyjna odgrywa szczególną rolę w małych i średnich przedsiębiorstwach. Potwierdzają to wyniki badań prowadzone w krajach wysoko rozwiniętych świadczące o tym, że małe i średnie przedsiębiorstwa

³ P. F. Drucker, *Innowacja i przedsiębiorczość, praktyka i zasady*, PWE, Warszawa 1992, s. 42.

⁴ F. Budzyński, *Ekonomika innowacji...*, s. 7.

⁵ B. Pietrzycka, *Ryzyko i niepewność...*, s. 25.

⁶ S. Gomułka, *Teoria innowacji i wzrostu gospodarczego*, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 1998, s. 18.

wdrażają często więcej innowacji niż przedsiębiorstwa duże. Małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) angażują się częściej w innowacje produktowe niż w innowacje procesowe, a preferowane przez nie branże przemysłu to aparatura medyczna, telekomunikacja czy biotechnologia⁷.

Istotnym uwarunkowaniem innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw jest nacisk konkurencji, silniejszy niż w przypadku dużych przedsiębiorstw. Sprawia on, że zachodzi ciągła konieczność doskonalenia swoich lub szukania nowych produktów. Na korzyść innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw przemawia: zdolność szybkiego reagowania w celu dostosowania się do zmieniających się wymagań rynkowych, dynamiczne i przedsiębiorcze kierownictwo zamiast biurokracji opóźniającej procesy zmian, organizacyjna elastyczność, prosta sieć komunikacyjna umożliwiająca szybki przepływ informacji. Natomiast trudności, jakie mogą one napotykać, to brak wykwalifikowanej kadry, ograniczony dostęp do informacji zewnętrznej, tzn. źródeł wiedzy naukowej i technologicznej, utrudnione zdobywanie kapitału na finansowanie przedsięwzięć innowacyjnych (innowacje stanowią duże ryzyko finansowe)⁸.

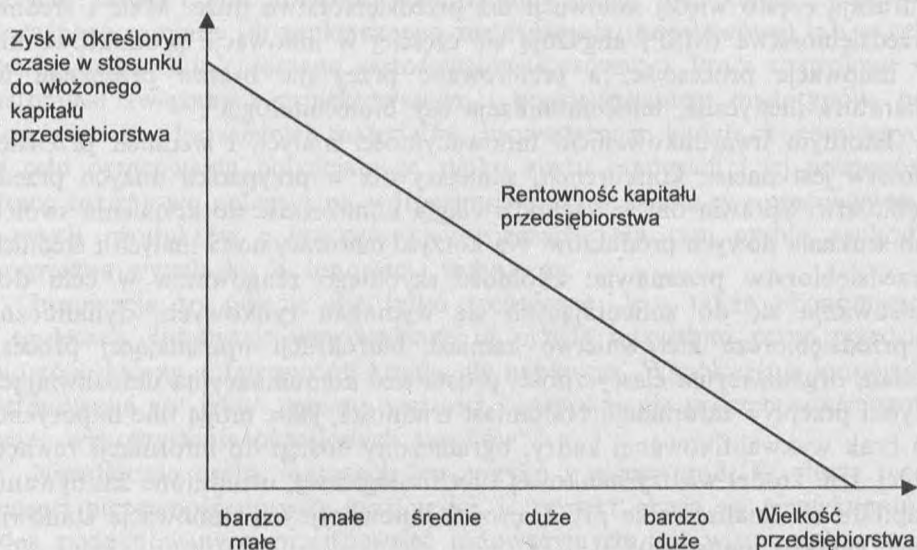
2. DOSTĘPNOŚĆ KREDYTU BANKOWEGO JAKO FORMY FINANSOWANIA PRZEDSIĘWZIĘĆ INNOWACYJNYCH

Wprowadzanie innowacji przez przedsiębiorstwa wiąże się z dużymi potrzebami kapitałowymi. Oznacza to konieczność pozyskiwania środków finansowych na realizację planów inwestycyjnych, wyrażających się w budowie, rozbudowie, modernizacji lub zmianie profilu produkcji. Chociaż małe i średnie przedsiębiorstwa zyskały w ostatnim czasie miano siły napędzającej gospodarkę właśnie z uwagi na wysoką skłonność do innowacyjności, to utrudniony, w stosunku do dużych przedsiębiorstw, dostęp do kapitału hamuje ich pełny rozwój. Wynika to z faktu, iż banki komercyjne odnoszą się z dużą rezerwą do kredytowania małych i średnich przedsiębiorstw. Odpowiedzi, dlaczego tak się dzieje, udzielą modele teoretyczne.

Punktem wyjściowym rozważań jest analiza rentowności kapitału przedsiębiorstwa w zależności od wielkości firmy. Zależność ta przedstawiona jest na rys. 1. Ukazano tutaj różne wielkości przedsiębiorstw oraz rentowność ich kapitału. Panuje opinia, że produktywność kapitału przedsiębiorstwa jest

⁷ K. Poznańska, *Innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, „Przegląd Organizacji”, październik 1996, s. 33.

⁸ Tamże, s. 35.

Rys. 1. Zależność rentowności kapitału przedsiębiorstwa od wielkości przedsiębiorstwa

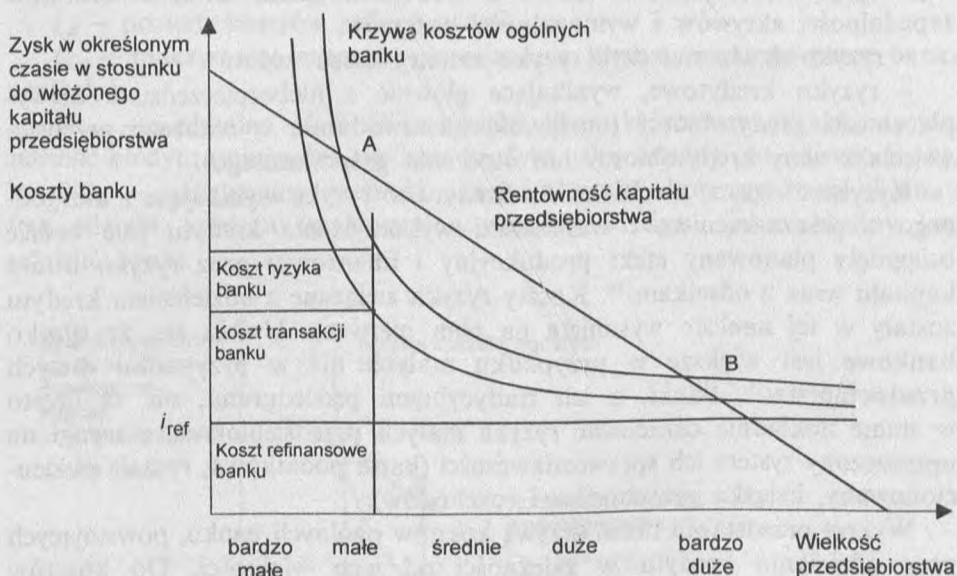
Źródło: I. Tschach, *Theorie der Entwicklungsfinanzierung*, Vervuert Verlag, Frankfurt a. Main 2000, s. 9

ujemnie skorelowana z jego wielkością, tzn. im przedsiębiorstwo większe, tym rentowność jego kapitału mniejsza. Malejąca rentowność bardzo dużych firm wynikać może z tego, iż ich działalność, a przede wszystkim wprowadzanie innowacyjnych technologii lub produktów, narażona jest na ciągłą obserwację i reakcje na nowości ze strony innych uczestników rynku. Małe przedsiębiorstwa potrafią natomiast dość szybko i niepostrzeżenie opanować wąskie nisze rynkowe, dynamicznie rozwijać się i osiągać relatywnie wysokie zyski. Związane jest to ze wspomnianą już wcześniej elastycznością MSP i ich gotowością do podejmowania przedsięwzięć innowacyjnych.

Wdrażanie innowacji wiąże się z podejmowaniem działań inwestycyjnych, co wymaga kapitału. Jedną z najpopularniejszych form pozyskania środków finansowych jest zaciągnięcie kredytu bankowego. Analizowana wielkość i rentowność przedsiębiorstwa skonfrontowana zostanie zatem z możliwościami pozyskania przez nie kredytu. Na rys. 2 przedstawione zostały koszty, które powstają w bankach przy udzielaniu kredytów, w zależności od wielkości kredytu, względnie wielkości przedsiębiorstwa. Oznacza to, iż zakłada się, że wielkość zaciąganego kredytu rośnie wraz z wielkością przedsiębiorstwa (małe przedsiębiorstwo – mały kredyt, duże przedsiębiorstwo – duży kredyt). Rysunek przedstawia poziom kosztów, do wysokości których banki skłonne są udzielać kredytów przedsiębiorstwom.

Oznaczenia:

i_{ref} – poziom kosztów refinansowych

Rys. 2. Koszty ofert kredytowych banków

Źródło: I. Tschach, *Theorie der Entwicklungsfinanzierung*, Vervuert Verlag, Frankfurt a. Main 2000, s. 12

Koszty bankowe podzielone zostały na:

- koszty refinansowe (koszty pozyskiwania środków na kredyty przez banki komercyjne),
- koszty transakcji (koszty dokonywanych operacji, czyli związane z udzielanymi kredytami),
- koszty ryzyka (koszty ponoszone w razie niewypłacalności kredytobiorcy).

Koszty refinansowe banku są niezależne od wielkości udzielonego kredytu i kształtują się na poziomie i_{ref} . Do kosztów refinansowych dodaje się przede wszystkim stałe i zmienne koszty transakcji banków. W przypadku małych sum kredytowych mogą być one skrajnie wysokie. Kolejną grupą kosztów to koszty ryzyka. Ryzyko bankowe jest to obiektywnie istniejąca możliwość poniesienia straty, szkody, niepowodzenia w wyniku realizacji zamierzonych celów działalności banku⁹. Rozróżniamy następujące rodzaje ryzyka bankowego:

⁹ J. Świdorski, *Finanse banku komercyjnego*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1999, s. 101.

- ryzyko stopy procentowej, wyrażające wrażliwość dochodów banku na przyszłe zmiany stopy procentowej,
- ryzyko płynności, związane z niedopasowaniem kwot i terminów zapadalności aktywów i wymagalności pasywów,
- ryzyko dewizowe, czyli ryzyko zmiany kursu walut,
- ryzyko kredytowe, wynikające głównie z niebezpieczeństwa niewypłacalności kredytobiorcy (możliwość niepowodzenia w realizacji przedsięwzięcia z winy kredytobiorcy lub otoczenia gospodarczego).

Ryzyko związane z udzieleniem kredytu to ryzyko wynikające z niezgodnego z przeznaczeniem i warunkami wykorzystania kredytu (nie będzie osiągnięty planowany efekt produkcyjny i finansowy) oraz ryzyko utraty kapitału wraz z odsetkami¹⁰. Koszty ryzyka związane z udzieleniem kredytu zostały w tej analizie wysunięte na plan pierwszy. Uważa się, że ryzyko bankowe jest większe w przypadku małych niż w przypadku dużych przedsiębiorstw¹¹. Banki, z ich tradycyjnymi procedurami, nie są często w stanie dokładnie oszacować ryzyka małych przedsiębiorstw, z uwagi na uproszczony system ich sprawozdawczości (karta podatkowa, ryczałt ewidencjonowany, książka przychodów i rozchodów).

Wykres przedstawia także krzywą kosztów ogólnych banku, powstających przy udzielaniu kredytu w zależności od jego wielkości. Do kosztów ogólnych banku, nazywanych także kosztami działania, zalicza się zwykle koszty wynagrodzeń i narzutów na wynagrodzenia, koszty rzeczowe (eksploatacyjne), podatki i opłaty, amortyzację oraz wpłaty na Bankowy Fundusz Gwarancyjny¹². Na wykresie koszty ogólne banku maleją w miarę wzrostu wielkości udzielonego kredytu i rosną, gdy kwota kredytu jest mniejsza. Oprocentowanie kredytów, pokrywające koszty ogólne, ryzyka, transakcji i refinansowe, przyniesie bankowi zysk. W wyniku przecięcia się krzywej kosztów ogólnych banku i rentowności przedsiębiorstwa powstaje odcinek **AB** wyrażający zysk zarówno przedsiębiorstwa, jak i banku. Z tego punktu widzenia najlepszy dostęp do kredytów bankowych będą miały wszystkie przedsiębiorstwa, których rentowność kapitału leży powyżej krzywej kosztów banku, tzn. przedsiębiorstwa o wielkości między punktami **A** i **B**.

Kredyty udzielane przez banki komercyjne zdeterminowane są wysokością stóp procentowych ustalonych przez banki centralne. Model zaprezentowany na rys. 3 przedstawia oddziaływanie maksymalnej stopy oprocentowania kredytu, ustalonej przez banki centralne na określonym, stałym poziomie, na skłonność do udzielania kredytu przez banki komercyjne. Także w tym

¹⁰ Tamże, s. 103.

¹¹ I. Tschach, *Theorie der Entwicklungsfinanzierung*, Vervuert Verlag, Frankfurt a. Main 2000, s. 9.

¹² J. Świdorski, *Finanse banku...*, s. 320.

modelu obowiązuje zasada, iż małe przedsiębiorstwo zaciąga mały kredyt, natomiast duże przedsiębiorstwo duży kredyt.

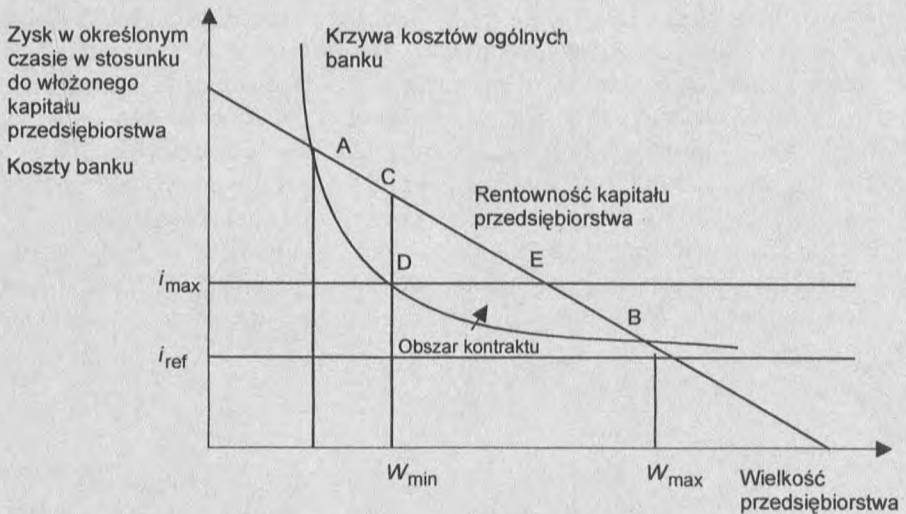
Oznaczenia:

i_{ref} – poziom kosztów refinansowych,

i_{max} – maksymalna stopa oprocentowania kredytu ustalona przez banki centralne,

W_{min} – minimalna wielkość przedsiębiorstwa, któremu bank skłonny jest udzielić kredytu (minimalna wielkość kredytu, jaką skłonny jest udzielić bank),

W_{max} – maksymalna wielkość przedsiębiorstwa, któremu bank skłonny jest udzielić kredytu (maksymalna wielkość kredytu, jaką skłonny jest udzielić bank).

Rys. 3. Oddziaływanie ustawowej maksymalnej stopy oprocentowania kredytów

Źródło: I. Tschach, *Theorie der Entwicklungsfinanzierung*, Vervuert Verlag, Frankfurt a. Main 2000, s. 11

Na rys. 3 funkcja rentowności kapitału przedsiębiorstwa zestawiona została z krzywą kosztów ogólnych ponoszonych przez bank przy udzielaniu kredytów oraz funkcją maksymalnej stopy oprocentowania kredytu. Z przecięcia się tych funkcji wyłonił się obszar **DEB** symbolizujący część rynku kredytowego, w której bank skłonny jest zawrzeć umowę kredytową korzystną dla obu stron. Obszar ten musi znajdować się powyżej krzywej kosztów ogólnych banku, obejmować rentowność kapitału przedsiębiorstwa, nie przekraczając jednocześnie ustawowego poziomu oprocentowania. Punkt przecięcia się krzywej kosztów ogólnych banku ze stałą funkcją ustawowego poziomu oprocentowania i_{max} wyznacza minimalną wielkość kredytu W_{min} ,

jakiej przy tak ustalonym poziomie i_{\max} skłonne są udzielać banki, aby osiągnąć zysk. Punkt przecięcia się krzywej kosztów ogólnych banku z funkcją rentowności kapitału przedsiębiorstwa tuż nad funkcją kosztów refinansowych wyznacza maksymalną wielkość kredytu W_{\max} , przy której realne jest osiągnięcie zysku przez obie strony umowy. Umowy kredytowe na liniach ograniczających ów zakres wskazują, że tylko jedna strona umowy osiągnie maksymalne zyski, dla drugiej zaś efekt zyskowności będzie obojętny.

Jeśli państwo ustali maksymalną stopę oprocentowania na poziomie i_{\max} , doprowadzi to do tego, że banki będą skłonne udzielić kredytu przedsiębiorstwom przysparzającym im jak najmniejszych kosztów, czyli mającym wielkość przynajmniej w punkcie W_{\min} . Wszystkie przedsiębiorstwa o wielkości mniejszej od punktu W_{\min} nie będą uwzględniane jako kredytobiorcy, ponieważ ich obsługa będzie powodowała straty banku. Maksymalna stopa oprocentowania nie ma wpływu na warunki kredytowania dużych przedsiębiorstw, gdyż kredytowanie ich zawsze pokrywa koszty ogólne banku. Dlatego takim przedsiębiorstwom banki chętniej udzielają kredytu niż firmom małym. Czynnikiem mającym wpływ na zmianę tego stanu rzeczy byłoby zapewne obniżenie poziomu ustawowych stóp procentowych.

Niechęć do udzielania kredytów przez banki komercyjne małym i średnim przedsiębiorstwom utrudnia ich dostęp do kapitału niezbędnego do sfinansowania innowacji. Postuluje się zatem otoczenie ich większą opieką ze strony państwa.

3. KREDITANSTALT FÜR WIEDERAUFBAU JAKO PUBLICZNY INSTRUMENT FINANSOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

W Republice Federalnej Niemiec stworzony został system wspierania przez rząd, polegający na kredytowaniu małych i średnich przedsiębiorstw na szczególnie korzystnych dla nich warunkach. Kredyty takie udzielane są wyłącznie przedsiębiorstwom spełniającym określone wymagania za pośrednictwem rządowych instytucji kredytowych. Jedną z nich jest Kreditanstalt für Wiederaufbau.

Kreditanstalt für Wiederaufbau – KfW (w tłumaczeniu na język polski: Bank Kredytowy dla Odbudowy¹³) jest bankiem ze szczególnym gospodarczo-politycznym zadaniem. Jest on centralną instytucją kredytową powołaną do wspierania rozwoju niemieckiej gospodarki poprzez udzielanie długoterminowych pożyczek na finansowanie inwestycji w kraju i za granicą. Oferta KfW

¹³ W. Skibicki, *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski*, WP, Warszawa 1990, s. 259.

przeznaczona jest szczególnie dla interesującego nas segmentu przedsiębiorstw. Bank Kredytowy dla Odbudowy postrzegany jest jako bank finansujący średnie przedsiębiorstwa i w tym zakresie może pochwalić się dobrymi wynikami.

Zwrócenie szczególnej uwagi na MSP w Niemczech wynika z faktu, iż w ich innowacyjności upatruje się siłę napędową gospodarki. Od innowacji, szczególnie w średnich przedsiębiorstwach, wychodzą, jak już wspomniano, decydujące impulsy dla rozwoju gospodarczego i zmniejszenia bezrobocia w całej gospodarce narodowej.

Kluczowym problemem innowacyjności jest dysponowanie środkami na sfinansowanie inwestycji. Innowacje przedsiębiorstw średniej wielkości nie mogą być często zrealizowane na skutek braku kapitału własnego, niezbędnego dla rozpoczęcia przedsięwzięć inwestycyjnych. Aby proces innowacyjny nie był blokowany z powodu trudności z pozyskaniem środków finansowych, Bank Kredytowy dla Odbudowy wspiera w swoich programach kredytowych projekty innowacyjne i projekty inwestycyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Krytycznym czynnikiem w procesie innowacji jest finansowanie. Różni się ono w kilku istotnych punktach od „normalnego” finansowania inwestycji:

- przedsięwzięcia innowacyjne wymagają szczególnie dużych zasobów finansowych i personalnych,
- skutek przedsięwzięć rozwojowych nie jest znany, a ryzyko gospodarcze i techniczne są ze sobą związane,
- młode przedsiębiorstwa technologiczne potrzebują często dodatkowo, oprócz wsparcia finansowego, pomocy w zarządzaniu przedsiębiorstwem, sprawnego marketingu, nowoczesnej dystrybucji towarów.

Małe i średnie przedsiębiorstwa są szczególnie narażone na trudności z pozyskiwaniem kapitału na innowacje. Wspieranie KfW pomaga małym i średnim przedsiębiorstwom pokonać lub zmniejszyć wysokie obciążenia z działalności innowacyjnej, poprzez realizację poniższych programów.

We wspieraniu innowacji Bank Kredytowy dla Odbudowy oferuje obok normalnych kredytów inwestycyjnych programy specjalne:

- ERP-Innovationsprogramm – polegający na udzielaniu przez KfW kredytu małym i średnim przedsiębiorstwom, a od stycznia 1999 r. także na finansowaniu udziałów innych podmiotów w innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstwach na zasadzie *venture capital*.

- KfW-Technologie-Beteiligungsprogramm – KfW finansuje udziały w przedsiębiorstwach młodych technologii (finansowanie nakładów niezbędnych do włączenia się w działalność takich przedsiębiorstw)¹⁴.

¹⁴ G. Vogt, *Mittelstand und Innovation – die KfW als Katalysator*, „Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen”, Jahrgang 52, 1. Januar 1999, H. 1, s. 20.

ERP (*European Recovery Programm*), to program uruchomiony wraz z planem Marshalla i wynikającymi z niego programami służącymi odbudowie gospodarki niemieckiej. Plan Marshalla został stworzony po II wojnie światowej i miał na celu odnowienie i umocnienie systemów gospodarczych państw, zachwianych na skutek wojny, a w efekcie regulację gospodarki w kontekście międzynarodowym. Kredyty z ERP są najpopularniejszym państwowym instrumentem pobudzania gospodarki poprzez tworzenie nowych przedsiębiorstw.

KfW nie jest bezpośrednim udziałowcem przedsiębiorstw, lecz refi-nansuje udziałowe zaangażowanie istniejących specjalistycznych instytucji finansowych, a także przedsiębiorstw i osób fizycznych. Powiązania małych i średnich przedsiębiorstw z prywatnymi udziałowcami są korzystne nie tylko ze względu na dopływ środków finansowych. Prywatni inwestorzy działają w wyspecjalizowanych branżach, co zapewnia im dobrą znajomość rynku i sprawia, że są oni w stanie zaoferować konieczne wsparcie w zarządzaniu. Natomiast w ramach klasycznego finansowania inwestycji (kredyt) wspieranie zarządzania przedsiębiorstwem raczej nie jest możliwe.

Obserwuje się w Niemczech poprawę w zakresie wspierania oferty finansowej dla innowacyjnych przedsiębiorstw. Od początku „specjalnego” wspierania innowacji w 1989 r. Bank Kredytowy dla Odbudowy przyszedł z pomocą ponad trzem tysiącom takich przedsiębiorstw średniej wielkości i postawił do ich dyspozycji 7 miliardów marek ma innowacyjne przedsię-wzięcia. Z badań wynika, że przeciętne roczne nakłady innowacyjne wy-pracowują 15% przychodów ze sprzedaży. W przypadku młodych przedsię-biorstw wielkość ta jest jeszcze większa.

Samo wspieranie jednak nie wystarczy. Szczególnie ważne jest zwiększanie przejrzystości rynkowej. Razem z Deutsche Börse AG, Bank Kredytowy dla Odbudowy oferuje trzy usługi informacyjne w Internecie:

- *equity forum*,
- *business angels forum*,
- *innovation market*.

Pierwsze dwie polegają na prezentowaniu krótkich portretów przedsię-biorstw i inwestorów, będących przyszłymi, potencjalnymi udziałowcami MSP. Trzecia usługa to prezentacja nowych pomysłów, wynalazków i patentów na swojej giełdzie innowacji. Oprócz wirtualnych form, Bank we współpracy z Deutsche Börse AG organizuje małe targi, na których przedsiębiorstwa mogą się zaprezentować (*Eigenkapitalbörsen*)¹⁵.

Bank Kredytowy dla Odbudowy dysponuje m. in. następującymi formami wspierania finansowania:

¹⁵ Tamże, s. 20.

- poprzez udzielenie kredytów małym i średnim przedsiębiorstwom:
 1. Program dla średnich przedsiębiorstw – dla instytucji krajowych.
 2. Program dla średnich przedsiębiorstw – dla instytucji zagranicznych.
 3. Program wspierania innowacji.
 4. Program funduszy udziałowych dla byłych landów wschodnich.
- poprzez wspieranie finansowe podmiotów współpracujących z MSP:
 1. Program leasingowy.

Szczególne znaczenie ma fakt, że kredyt z każdego programu może być zastosowany wraz z innymi kredytami KfW. Kredyty są przyznawane przez instytucje kredytowe, które wymagają zabezpieczenia. Wnioski są dostępne w każdym banku.

4. PRZEGLĄD PROGRAMÓW KfW WSPIERAJĄCYCH MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA

4.1. PROGRAMY KREDYTOWE DLA MSP

a) Program dla średnich przedsiębiorstw – dla instytucji krajowych (KfW – Mittelstandsprogramm Inland)¹⁶.

Celem kredytowania jest długoterminowe finansowanie inwestycji przy korzystnym oprocentowaniu. Szczególną korzyścią dla kredytobiorców jest to, że odsetki są stałe przez pierwsze 10 lat spłaty udzielonego kredytu. Finansowane są wszystkie inwestycje w Niemczech w istniejących lub nowo powstałych przedsiębiorstwach. Uprawnionymi do otrzymania kredytu są: krajowe i zagraniczne przedsiębiorstwa produkcyjne, rzemieślnicze, handlowe i usługowe, a także osoby wykonujące wolne zawody. Obrót roczny tych przedsiębiorstw nie może przekraczać 1 mld DM.

Bank finansuje kredytem do 3/4 sumy inwestycji, jeżeli obrót roczny przedsiębiorstwa wynosi poniżej 100 mln DM, lub do 2/3 sumy inwestycji, jeżeli obrót roczny przedsiębiorstwa jest wyższy niż 100 mln DM. Maksymalna wartość kredytu wynosi 10 mln DM, przy czym granica ta może być przekroczona w stosunku do przedsiębiorstw z obrotem rocznym do 100 mln DM. Okres kredytowania wynosi 10 lat, z co najwyżej 2 latami karencji w spłacie lub 20 lat uwzględniając nawet 3-letnią karencję w spłacie.

¹⁶ Por. A. Winkler-Otto, *Die Finanzierungshilfen des Bundes, der Länder und der internationalen Institutionen*, Gewerbliche Wirtschaft, Ausgabe 1999/2000, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt a. Main 2000, s. 63–64.

Oprocentowanie dla landów wschodnich i Berlina Wschodniego wynosi 5%, a dla landów zachodnich i Berlina Zachodniego 5,25%.

b) Program dla średnich przedsiębiorstw – dla instytucji zagranicznych (KfW – Mittelstandsprogramm Ausland)¹⁷.

Celem kredytowania jest finansowanie długoterminowych inwestycji wykonywanych przez przedsiębiorstwa niemieckie za granicą. Chodzi tutaj o wychodzenie z produktami poza granice kraju i umacnianie marki danej firmy. Program przeznaczony jest dla przedsiębiorstw zorientowanych na nowe technologie z dziedziny ochrony środowiska. Wspierane są przedsięwzięcia badawczo-rozwojowe oraz badania i studia przygotowujące do konkretnych przedsięwzięć inwestycyjnych.

Z przyznanego kredytu można finansować wszystkie inwestycje przedsiębiorstw z długoterminowym zapotrzebowaniem na środki: założenie lub kupno przedsiębiorstw, wprowadzenie na rynek i rozszerzanie działalności (koszty marketingu, targów, szkoleń, dokształcania). Finansowane są także przedsięwzięcia dotyczące transferów technologii (badania i rozwój w zakresie nowych produktów lub procesów), koszty studiów konkretnych projektów przedsięwzięć inwestycyjnych, które muszą być dokonane przez fachowców. Uprawnione do otrzymania kredytu są przedsiębiorstwa niemieckie, których obrót roczny nie przekracza 1 mld DM.

Przy przedsięwzięciach przedsiębiorstw z obrotem rocznym:
poniżej 100 mln DM – bank finansuje 3/4 sumy kosztów,
powyżej 100 mln DM – bank finansuje 2/3 sumy kosztów.

Kwota kredytu wynosi maksymalnie 10 mln DM lub równowartość w obcej walucie. Granica ta może być przekroczona w przypadku przedsiębiorstw z rocznym obrotem do 100 mln DM. Kredyt udzielany jest w następujących walutach: markach, dolarach, funtach i frankach. Okres udzielenia kredytu wynosi z reguły 10 lat, z dwoma latami karencji w spłacie. Dla przedsięwzięć inwestycyjnych, przy których co najmniej 2/3 kosztów przypada na budowę obiektów związanych z inwestycjami, okres ten może trwać maksymalnie 20 lat z trzema latami karencji w spłacie kredytu. Odsetki wynoszą 6,29% i są stałe oraz jednakowe dla landów wschodnich i zachodnich. Warunki udzielania tego kredytu są takie same w byłych landach wschodnich i zachodnich.

c) Program wspierania innowacji (KfW – Innovationsprogramm)¹⁸.

Ze środków KfW może być wspierane długoterminowe finansowanie badań i rozwoju nowych produktów, procesów czy świadczenie usług, jak

¹⁷ Por. tamże, s. 64–66.

¹⁸ U. Klein, H. E. Bachmann, *Öffentliche Finanzierungshilfen des Bundes, der Länder und der EU*, Stollfuß Verlag, Bonn, 1996, s. 55–56.

np. wprowadzanie produktu na rynek. Program został podzielony na dwie części: wspieranie w fazie badań i rozwoju oraz wspieranie w fazie wprowadzania na rynek. Szczegółowy opis programu zawiera tab. 1.

d) Fundusze udziałowe dla byłych landów wschodnich (KfW – Beteiligungsfonds Ost)¹⁹.

Celem programu jest udzielanie kredytów refinansowych na udziały w małych i średnich przedsiębiorstwach z siedzibą w nowych landach i w Berlinie Wschodnim, aby poprawić wyposażenie w kapitał.

Tabela 1

Charakterystyka Programu wspierania innowacji (KfW – Innovationsprogramm)

I część wspieranie w fazie badań i rozwoju	II część wspieranie w fazie wprowadzania na rynek
Cel kredytowania	
Finansuje się koszty, które powstają przy rozwoju lub ulepszaniu produktów, metod i usług. Do tej fazy kosztów zalicza się koszty osobowe, ogólne, podróży służbowych, materiałów, a także koszty zamówień na badania i rozwój, doradztwo, koszty zapewnienia systemu jakości koniecznego do efektywnego zakończenia procesu innowacji.	Finansowane są koszty zabiegów, które zapewniają jednorazowo potrzeby informacyjne, pojawiające się przy otwarciu nowych rynków lub wprowadzaniu nowych metod produkcji. Są to koszty doradztwa, kształcenia, badań rynkowych i informacji.
Uprawnieni do otrzymania kredytu	
Przedsiębiorstwa, które same wdrażają w Niemczech przedsięwzięcia innowacyjne lub w nich rzeczywiście uczestniczą. Obrót takich przedsiębiorstw nie powinien przekraczać 500 milionów DM.	Przedsiębiorstwa, których roczny obrót nie przekracza 40 milionów DM i liczba zatrudnionych nie przekracza 250 pracowników.
Kwota kredytu	
10 mln DM	2 mln DM
Udział finansowy	
KfW finansuje koszty nawet do 100%	KfW finansuje koszty do 50%
Oprocentowanie	
odsetki wynoszą 4,8% i są stałe w landach wschodnich i zachodnich	
Okres udzielenia kredytu	
10 lat, z najwyżej dwoma latami karencji w spłacie	

Źródło: U. Klein, H. E. Bachmann, *Öffentliche Finanzierungshilfen des Bundes, der Länder und der EU*, Stollfuß Verlag, Bonn 1996, s. 55–56.

¹⁹ Por. A. Winkler-Otto, *Die Finanzierungshilfen...*, s. 69–70.

Uprawnione do otrzymania kredytu są małe i średnie przedsiębiorstwa przemysłowe (udziałowcy), spełniające następujące warunki:

- roczne obroty firm nie przekraczają 500 mln DM,
- firmy powinny mieścić się w nowych landach lub w Berlinie Wschodnim,
- faworyzowane będą przedsiębiorstwa stosujące nowoczesne technologie.

KfW finansuje do 100% udziałów. Kwota kredytu wynosi 10 mln DM, a maksymalny okres jego udzielenia wynosi 10 lat.

4.2. FINANSOWANIE PODMIOTÓW WSPÓLPRACUJĄCYCH Z MSP

Kredyty KfW przyznawane są nie tylko małym i średnim przedsiębiorstwom, lecz także jednostkom gospodarczym, które z nimi współpracują. Przykładem takiego kredytu jest kredyt w ramach programu leasingowego. Alternatywną formą finansowania małych i średnich przedsiębiorstw są firmy leasingowe. Wartość obrotów leasingowych, mierzona wartością nowych dóbr trwałego użytku nabywanych przez spółki leasingowe dla swoich klientów rośnie. W Europie największe obroty leasingowe mają firmy niemieckie. Firmy leasingowe świadczą swoje usługi po różnych cenach, które są funkcją kosztu nabycia kapitału na wytworzenie lub zakup przedmiotu do leasingowania i wielkości swoich obrotów. Cena transakcji leasingowej zależy od wielkości kapitału własnego, wysokości marży bankowej, marży firmy leasingowej.

a) Program leasingowy dla średnich przedsiębiorstw (KfW – Mittelstandsprogramm Leasing)²⁰.

Celem programu jest kredytowanie leasingodawcy przy preferencyjnej stopie procentowej, ale tylko gdy drugą stroną umowy leasingowej są małe i średnie przedsiębiorstwa. Celem kredytowania jest długoterminowe finansowanie inwestycji leasingodawcy w majątek trwały przy korzystnym oprocentowaniu. Środki programu przeznaczone są na sfinansowanie zakupu tylko tych środków trwałych, które będą przekazywane małym i średnim przedsiębiorstwom w ramach umów leasingowych. Dofinansowane są wszystkie inwestycje leasingodawcy w Niemczech, które wpływają na całkowite koszty inwestycji w przedmioty leasingu. Środki udzielane są w postaci kredytu refinansowego. KfW przyznaje środki finansowe nie bezpośrednio, lecz jako kredyt refinansowy poprzez instytucje kredytowe, które za te środki przejmują odpowiedzialność.

Uprawnieni do otrzymania kredytu są leasingodawcy (np. towarzystwa leasingowe), którzy wypożyczają w ramach długoterminowych umów leasingowych przedmioty leasingu małym i średnim przedsiębiorstwom produkcyj-

²⁰ Por. U. Klein, H. E. Bachmann, *Öffentliche Finanzierungshilfen...*, s. 53.

nym, rzemieślniczym, handlowym i usługowym oraz osobom wykonującym wolne zawody, których roczny obrót nie przekracza 1 mld DM. Bank finansuje ogólne koszty inwestycji w leasingowane przedmioty, uzależniając wysokość tego finansowania od rocznych obrotów leasingobiorców:

– poniżej 100 mln DM – do 3/4 całkowitych kosztów inwestycji leasingodawcy,

– powyżej 100 mln DM – do 2/3 całkowitych kosztów inwestycji leasingodawcy.

Wartość kredytu wynosi do 10 mln DM, z możliwością przekroczenia tej kwoty. Maksymalny okres udzielenia kredytu refinansowego KfW wynosi 22 lata, z dwoma latami karencji w spłacie. Oprocentowanie wynosi 6,35% i jest stałe do 10 lat okresu kredytowania. Kredytowanie odbywa się w landach wschodnich i zachodnich na tych samych zasadach.

5. PODSUMOWANIE

Dzięki wsparciu Banku Kredytowego dla Odbudowy siła innowacyjności niemieckiej gospodarki jest coraz większa. Przedsiębiorstwa starsze, już istniejące, zajmujące się np. produkcją maszyn, także znajdują się wśród wspieranych przedsiębiorstw, podobnie jak młode innowacyjne przedsiębiorstwa świadczące usługi, wdrażające technologie informacyjne i komunikacyjne czy chemiczne. Innowacyjność nie jest zależna od wieku przedsiębiorstwa. W żadnym wypadku nie można mówić tylko o młodych przedsiębiorstwach jako o przedsiębiorstwach innowacyjnych. Tylko co trzecie przedsiębiorstwo biorące udział w programie innowacyjnym ERP ma mniej niż 10 lat.

Duża liczba przedsiębiorstw została wyodrębniona jako innowacyjne na skutek ich intensywnych naukowych penetracji. Szczególnie wysoki jest udział takich przedsiębiorstw w specjalnych programach innowacyjnych. Wspierane projekty dotyczą najczęściej istotnych w przyszłości technologii, jak automatyzacja, technologie informacyjne i komunikacyjne, mikrotechnologie, informatyka, ochrona środowiska.

Chociaż programy innowacyjne nie ograniczają się do określonych branż, to wspierane są „właściwe” obszary. Chodzi tutaj o to, aby innowacja techniczna odniosła sukces ekonomiczny. Rynek i popyt decydują o sektorowym podziale środków, a więc wspierane są te przedsięwzięcia, które wzbudzą zainteresowanie potencjalnych nabywców. To daje pewność, że podział środków będzie dopasowany do rozwoju produktów obiecujących sukces, opłacalnych technologii i produktów przyszłości. Wspieranie innowacji pobudza rozwój nowych produktów, usług i otwarcie nowych rynków zbytu.

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że wspieranie rozwoju segmentu przedsiębiorstw wyraźnie różnicuje pomoc dla landów wschodnich i zachodnich. Wyraźną preferencję zauważa się w stosunku do landów wschodnich i Berlina Wschodniego. Chodzi w tej polityce o zmniejszenie bezrobocia, które jest większe w landach wschodnich, jak również rozbudzenie przedsiębiorczości i tworzenie przedsiębiorstw w regionie swojego zamieszkania. Małe i średnie przedsiębiorstwa przy budowie zaplecza organizacyjnego i technicznego mają dostęp do szerokiej oferty firm leasingowych, a ponadto mogą liczyć na promocję eksportu swoich produktów. Sądzę, że w Polsce powinniśmy również korzystać z rozwiązań wspomagających rozwój MSP w Niemczech, który jest zbieżny z polityką Unii Europejskiej.

Joanna Michalska

THE ROLE OF KREDITANSTALT FÜR WIEDERAUFBAU IN SUPPORTING OF FINANCING SMALL AND MEDIUM SIZED ENTERPRISES IN GERMANY

Innovationness is a factor conditioning survival and development of enterprises in market economy. Small and medium sized enterprises are usually more open to initiating innovations, thanks to ability to quickly react to market changes. Undertaking such innovations requires large capital. The major obstacle to making innovations is the need to have a sufficient self capital and unwillingness of commercial banks to give credit to this group of enterprises. A way of solving the problems mentioned above is for the government to provide protection for such enterprises, of which Germany can be an example. Thanks to wide range of credit offers, Kreditanstalt für Wiederaufbau successfully supports the small and medium sized enterprise sector in Germany.